Escriure Musicologia a la Universitat

GUIES PER ESCRIURE EN DISCIPLINES ESPECÍFIQUES

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

esmuc
Escola Superior de Música de Catalunya

1 Què és la musicologia?

La música ha estat objecte d'estudi des d'antic, però la musicologia és una ciència relativament moderna. Amb el terme *Musikwissenschaft,* a finals del segle XIX Guido Adler i Hugo Riemann van estructurar-la en dues grans especialitats: la històrica (paleografia, formes musicals, categorització per períodes històrics i instruments musicals) i la sistemàtica (estètica, teoria musical, pedagogia); i en una tercera d'encara incipient, la musicologia comparada, que s'interessava per les músiques no europees i les de tradició oral. A mitjans del segle XX, Alan Merriam i John Blacking van desenvolupar l'etnomusicologia, l'estudi de les expressions musicals situades dins de les lògiques de la societat que les genera. L'any 1985, Joseph Kerman va concebre la nova musicologia, que identificava problemàtiques de la disciplina i proposava nous reptes, i a la dècada de 1990, Susan McClary i Marcia Citron van introduir-hi la perspectiva de gènere. En l'actualitat, la musicologia s'interessa per tots els aspectes que conflueixen en la vida d'una societat i es proposa generar coneixements nous a partir de l'estudi dels fenòmens musicals, des dels tècnics i formals fins als simbòlics. Els estudis musicològics tenen tradició tant a les universitats com als conservatoris superiors de música.

En l'actualitat, la musicologia s'interessa per tots els aspectes que conflueixen en la vida d'una societat i es proposa generar coneixements nous a partir de l'estudi dels fenòmens musicals, des dels tècnics i formals fins als simbòlics.

2 Característiques generals de l'escriptura en musicologia

L'escriptura acadèmica en musicologia està situada al bell mig dels estudis en ciències socials i humanitats, i en comparteix els objectius i els plantejaments. Tanmateix, té una particularitat: cal conèixer i dominar el llenguatge propi de cada tradició musical, històrica o coetània. Aquest fet obliga a adquirir una especialització en les diverses tècniques musicals que es refereixen a l'objecte d'estudi —instrumentals, vocals, compositives, interpretatives— i a fer un ús rigorós del vocabulari propi de l'expressió sonora. A més, el coneixement que es vol transmetre ha de ser comprensible, la qual cosa pot ser difícil d'aconseguir, fins i tot dins de la mateixa comunitat científica, per la gran diversitat d'àmbits de la disciplina. En el cas d'un text de divulgació, dirigit a persones que no necessàriament coneixen la terminologia específica, s'ha de trobar una manera més planera i entenedora d'explicar els mateixos continguts, sense que aquest canvi de registre converteixi el text en parcial o massa simple. La combinació entre el rigor

científic i la comprensibilitat del text, dirigit a qualsevol tipus de públic lector, és un dels punts fonamentals de l'escriptura acadèmica en musicologia.

Per altra banda, com que la música és una activitat molt transversal, determinats estudis musicològics poden acostar-se a altres disciplines més enllà de l'àmbit de les humanitats i de les ciències socials, especialment a les ciències naturals —amb qüestions relacionades amb la física i les propietats del so— o de la salut —amb aplicacions terapèutiques, per exemple. És per aquest motiu que escriure textos musicològics requereix un mínim coneixement de conceptes i de paraules clau de tot aquest ventall de ciències. Cada investigador i cada projecte de recerca ha de partir d'una formació precisa en els àmbits implicats, amb conceptes ben fixats que passin el filtre de la crítica científica i s'allunyin d'expressions vagues i imprecises.

La combinació entre el rigor científic i la comprensibilitat del text, dirigit a qualsevol tipus de públic lector, és un dels punts fonamentals de l'escriptura acadèmica en musicologia.

A l'hora d'escriure, també és imprescindible saber utilitzar correctament les terminologies taxonòmica i folksonòmica. La primera correspon a conceptes excloents i unívocs, com poden ser els procediments tècnics o la denominació física d'un interval sonor, com ara *enregistrament digital* o *coma pitagòrica*. La segona, contràriament, inclou termes populars, extrets de l'ús corrent d'una cultura i d'un moment social concret, que, a més, poden estar en transformació contínua, com per exemple *rock català*. Aquesta distinció també és coneguda habitualment en el conjunt de les ciències socials pels conceptes *ètic* i *èmic*.

En qualsevol text musicològic, també s'ha de parar esment a la renovació historiogràfica de l'objecte d'estudi i ser capaç de discriminar de manera evident i en la mateixa redacció —amb elements tipogràfics com ara cursives o cometes— aquelles expressions que s'allunyin dels paradigmes vigents, encara que en una època haguessin estat escrites, fins i tot, en articles acadèmics. Per exemple, quan ens referim a qüestions relacionades amb el colonialisme («vilancets "de negre"») o a denominacions de grups culturals que en realitat són malnoms («el cant tradicional dels *esquimals*»). Igualment, l'escriptura en musicologia ha de tenir present el denominat *llenguatge inclusiu*, que agrupa «un conjunt de recursos lingüístics que pretenen evitar la discriminació en el llenguatge, sigui per raó de gènere, raça, llengua, edat o orientació sexual, entre altres» (IEC, 2023). A més, per la poca perspectiva de gènere de la literatura musicològica, també és important evitar inèrcies encara força instaurades. Podem fer-les revertir, per exemple, afegint noms de dones quan fem una enumeració de músics d'una època o d'un estil musical; indicant si

ens referim a Felix o a Fanny Mendelssohn quan escrivim aquest cognom, sense donar per fet que es tracta del primer, igual com passa amb els Mozart, els Schumann o els Mahler; o evitant determinades expressions que semblen taxonòmiques, però que no ho són, com ara *final masculí* i *final femení* per referir-nos a la posició de l'última nota d'una melodia dins del compàs.

Quan ens referim a obres musicals que inclouen text, ja sigui una poesia en el cas del cant coral o el llibret d'una obra escènica, cal considerar-ne les autories a l'hora d'escriure o, si més no, plantejar-se si és necessari indicar-les al text. Igualment, també hem de valorar si cal incloure altres possibles autories, com ara la coreogràfica o l'escenogràfica.

Quan ens referim a obres musicals que inclouen text, ja sigui una poesia en el cas del cant coral o el llibret d'una obra escènica, cal considerar-ne les autories a l'hora d'escriure o, si més no, plantejar-se si és necessari indicar-les al text. Igualment, també hem de valorar si cal incloure altres possibles autories, com ara la coreogràfica o l'escenogràfica.

3 Tipus de textos en musicologia segons el registre

Els textos relacionats amb l'aprenentatge i amb el desenvolupament científic de la disciplina van dirigits a un **públic lector expert**. En general tenen dos formats bàsics, el capítol de llibre i l'article científic, que són comuns a moltes altres especialitats. Han de tenir una estructura ben definida que inclogui: resum i paraules clau, una introducció en la qual s'esbossin els objectius principals, la hipòtesi de treball i la metodologia emprada, el cos del text i, finalment, els resultats i les conclusions. Ara bé, els textos musicològics tenen algunes especificitats:

- **Il·lustracions gràfiques: les partitures**. És necessari indicar si es tracta d'anotacions de l'oralitat elaborades pels mateixos autors (sovint anomenades impròpiament *transcripcions*), de creacions musicals pròpies o de partitures d'altri extretes d'edicions musicals. En el primer cas, és indispensable citar l'autoria de l'anotació, tant si és nostra com si és d'un informant, ja sigui a partir d'un enregistrament directe o d'un intermediari (arxiu sonor en línia o en format físic). En el segon cas, si la creació pròpia és inèdita, hem de valorar si només en publiquem un fragment, per tal de protegir els nostres drets d'autor (*copyright*), o bé si hi incloem una llicència Creative Commons (*copyleft*). Finalment, si es tracta

de la partitura d'un compositor (o anotador) publicada prèviament en una editorial, caldrà indicar-ne la font bibliogràfica i ajustar-se al dret de citació.

- **Exemples sonors: els enllaços**. És habitual incloure un document sonor que il·lustri l'explicació escrita. Si el text és en paper, podem afegir-hi un codi QR i, si és digital, un enllaç. Alguns centres de documentació o repositoris institucionals disposen d'enllaços permanents, que són força fiables. Els repositoris personals solen ser més inestables. Si l'enllaç es trenca, no es podrà sentir aquella il·lustració i és possible que ja no es pugui comprendre completament el contingut que il·lustra. Sigui com sigui, cal analitzar i valorar la perdurabilitat de l'enllaç abans de prendre la decisió d'incorporar-lo al text.
- **Grau d'obsolescència i àrea d'incumbència dels conceptes**. Especialment en l'estudi de les músiques urbanes contemporànies, es fa necessari explicar els conceptes clau del text, perquè és probable que alguns termes siguin temporalment i geogràficament limitats, de manera que esdevinguin críptics en molt pocs anys.
- **Ètica del treball de camp**. Cal estar segurs que els informants que han nodrit el nostre treball de camp ens hagin donat permís per escriure els seus noms i cognoms i, també, per transcriure part de les seves explicacions —dins del cos de text o en un annex— o per enllaçar les seves il·lustracions sonores. Altrament, la formulació del text n'haurà de respectar l'anonimat i la privacitat.

Un altre tipus de text musicològic molt específic són els pròlegs d'**edicions crítiques** de partitures. Tant si l'edició l'hem fet nosaltres mateixos com si és d'un altre musicòleg, és imprescindible afegir-hi un apartat de fonts per a l'edició, és a dir, un espai molt específic en el qual haurem d'explicar la presa de decisions i les modificacions exercides respecte del manuscrit o dels manuscrits originals, o d'edicions anteriors. En aquest cas, el lector potencial és l'intèrpret de l'obra musical i, per tant, hi ha d'haver un compromís explícit amb el rigor de la informació, que s'ha de redactar d'una manera tan clara com sigui possible.

En articles, capítols de llibre o monografies de divulgació científica per a un **públic general**, cal parar esment a aquestes mateixes especificitats, però comptant que potser serà necessari descriure una mica més les qüestions tècniques que hi exposem. Aquest tipus de textos tenen una dificultat afegida, perquè hem de ser capaços de descriure amb altres paraules el coneixement tècnic que volem transmetre, i fer-ho de manera tan amena que el públic general no pensi que no *sap* música i se salti el paràgraf o abandoni el text perquè se sent exclòs. Tampoc hem d'autolimitar-nos i rebaixar, d'alguna manera, el contingut que volem transmetre; ben al contrari, hem d'esforçar-nos per utilitzar un registre òptim per aconseguir la màxima comunicació possible de les idees musicals.

En l'**àmbit laboral**, els textos musicològics poden adoptar formats diferents i anar dirigits, també, a públics diferents. Per una banda, podem rebre encàrrecs d'**institucions o empreses**, com ara museus, auditoris, festivals o discogràfiques. Poden ser textos per a exposicions permanents o temporals, comentaris per a programes de mà, llibrets de discos, guies pedagògiques per a escoles... Per altra banda, els **mitjans de comunicació** escrits també poden encomanar-nos cròniques de concerts, crítiques musicals o ressenyes de llibres o discos. En general, es demana que els textos siguin força breus, perquè l'espai és limitat. És interessant exercitar la capacitat de sintetitzar les idees i d'articular-les en paràgrafs atractius per a la lectura.

També és possible que ens encarreguin **informes tècnics**, tant per a administracions públiques —biblioteques, arxius, ajuntaments, auditoris— com per a entitats privades —fundacions, associacions. Poden ser, per exemple, inventaris o catàlegs d'obra musical. Caldrà adaptar-nos a alguna fórmula pactada per a les descripcions o bé, si és lliure, podem utilitzar de referència algunes guies disponibles (*Guia per a la descripció de documents musicals*, GUIDMUS) o els estàndards internacionals (Répertoire International des Sources Musicales, RISM). En aquests casos, és imprescindible conèixer les normes professionals de la documentació musical.

4 Convencions de l'escriptura en musicologia

Tant si escrivim en català com si ho fem en qualsevol altra llengua, haurem de fer servir determinats tecnicismes que en musicologia s'escriuen habitualment en unes llengües concretes, com ara les indicacions d'agògica i tempo en la música clàssica, que es fan en italià (*più mosso* i *rallentando*, *largo* i *allegro*), o els gèneres i tècniques que no es tradueixen (*glam-rock* o *détaché*). És recomanable consultar una font terminològica per saber si és necessari escriure aquestes paraules en cursiva, com ara el Termcat, que recull la traducció dels termes en diverses llengües. Igualment, segons la llengua en la qual escrivim, caldrà adaptar la nomenclatura de les notes musicals i de l'harmonia (*mi bemoll* en català; *E-flat* en anglès), i revisar que el text editat sigui correcte quan utilitzem símbols musicals, com ara el sostingut, el bemoll o el becaire (Fa♯, Si♭, Do♮).

Per a cada període històric, cal escollir la nomenclatura musical més pertinent a l'hora de fer referència a aspectes tècnics, com ara els tons i els modes, l'harmonia o la melodia. No és el mateix si escrivim sobre l'època antiga, medieval, moderna o contemporània. Per exemple, la paraula *tenor* en la música vocal medieval no té el mateix significat que en la música vocal del segle XIX.

També s'ha de tenir present que la transliteració de determinats noms propis a l'alfabet llatí és diferent en cada llengua: Piotr Ilitx Txaikovski (en català), Piotr Ilich Chaikovski (en castellà), Pyotr Ilych Tchaikovsky (en anglès) i Piotr Ilitch Tchaïkovski (en francès).

5 Obres i webs d'interès per a escriure musicologia

1. *Vocabulari de la música* [en línia]. Acadèmia Valenciana de la Llengua (2018). Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2nd. ed. [https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/266]

   Vocabulari específic de música acordat entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i el Termcat. Serveix de referència bàsica per a la llengua catalana, malgrat que alguns termes encara estan en discussió, i ofereix l'equivalència en altres llengües europees.

2. Bellman, J. D. (2007). *A Short Guide to Writing About Music*. Pearson Longman.

   Aquesta guia ofereix un breu comentari sobre els temes tractats, però alhora és molt completa i inspiradora. Inclou capítols teòrics però destaca pels capítols pràctics sobre com elaborar tot tipus de textos musicals, des de notes en programes de concert fins a un article d'opinió. La segona part està dedicada al procés de la recerca musical, des de l'inici de la investigació fins a l'expressió dels resultats per escrit en un estil acadèmic.

3. Chiantore, L.; Domínguez, Á.; Martínez, S. (2016). *Escribir sobre música*. Musikeon Books.

   Manual d'estil per escriure textos de temàtica musical pensat per a usuaris castellanoparlants i, especialment, de l'àmbit acadèmic iberoamericà. Reflecteix les necessitats que es plantejaven quan es va publicar.

4. Donahue, T. (2010). *A Style and Usage Guide to Writing About Music*. Scarecrow Press.

   Guia bàsica i pràctica pensada per escriure correctament en anglès dels Estats Units, que es fonamenta en manuals de referència destacats. L'autor adverteix que també inclou reflexions personals fruit de l'experiència.

5. Gregori i Cifré, J. M.; Grassot i Radresa, M.; Badal Pérez-Alarcón, C. (2024). *Guia per a la descripció de documents musicals (GUIDMUS)*. Generalitat de Catalunya, Subdirecció General d'Arxius, Institut d'Estudis Catalans.

   Proposta pràctica per a la descripció bàsica de documents musicals en l'àrea catalana, dirigida especialment a arxivers i documentalistes. Combina coneixements de la musicologia i de l'arxivística, i té en compte la Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC).

6. HERBERT, T. (2009). *Music in Words: a Guide to Researching and Writing About Music*. Oxford University Press.

Manual que inclou una primera part relacionada amb la redacció de textos en diversos registres, la gestió de la recerca i la informació, i l'ús de citacions i d'il·lustracions, i una segona part més pràctica però que, atès l'any de publicació, conté algunes informacions que caldria actualitzar.

7. HOLOMAN, D. K. (2008). *Writing about music: a style sheet*. University of California.

Manual d'estil que ofereix instruccions molt precises sobre com escriure la terminologia musical, els exemples musicals, les taules o les il·lustracions en un text, o quin format han de tenir els programes de concert. També explica com incloure caràcters especials per poder escriure símbols musicals (com dinàmiques, claus o alteracions o compassos) en processadors de textos tipus Microsoft Word i pàgines web.

8. *El llenguatge inclusiu: compatibilitat dels recursos estilístics dels usos no sexistes amb la normativa lingüística* [en línia]. Institut d'Estudis Catalans (2023). IEC. [https://sf.iec.cat/wp-content/uploads/2024/07/El-llenguatge-inclusiu.pdf]

Breu document aprovat per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans per a l'ús del llenguatge inclusiu.

9. *Diccionari de les tecnologies del so i de la música* [en línia]. Universitat Pompeu Fabra. Grup de Recerca en Tecnologia Musical (2014). Termcat, Centre de Terminologia. [https://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/161/]

Diccionari elaborat pel Grup de Recerca en Tecnologia Musical de la Universitat Pompeu Fabra, amb l'assessorament del Termcat, que serveix de referència en català per als termes de tecnologia del so i ofereix l'equivalència en altres llengües europees.

Servei de Llengües (UAB)

Coordinació: Virgínia Castillo, Enric Serra (UAB)
Autoria: Jaume Ayats, Anna Costal
Revisió lingüística: Heura Marçal

Aquest projecte ha rebut un ajut Interlingua de la Generalitat de Catalunya.

Data d'edició: octubre de 2025

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons Reconeixement No Comercial Sense Obra Derivada 4.0. Podeu reproduir-la per a usos no comercials de forma sencera i fent-ne constar la font: Servei de Llengües (Universitat Autònoma de Barcelona).

Aquesta guia segueix criteris d'accessibilitat (amb assessorament del grup Adaptabit i de Mireia Ribera).